

เทศน์เช้า วันที่ ๑๘ สิงหาคม ๒๕๕๐

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองแกว อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

เวลาเราเกิดมา ต่างคนต่างเกิดมา เห็นใหม่ แต่เกิดมาแล้วมาอยู่ในสังคมร่วมกัน สังคมของเราสังคมของชาวพุทธ เวลาตั้งใจจะทำบุญกุศลกัน มันก็ต่างคนต่างคิด ต่างคนต่างมีความมุ่งหมาย ความมุ่งหมายของคน เห็นใหม่ ทำเพื่ออะไร? ทำเพื่อนี้มันทุกข์มันยาก ทุกคนก็ยังมาคิดทุกข์ติดยากอยู่ แล้วพยายามจะปลดจากทุกข์จากยากไป แล้วปลดจากทุกข์จากยากมันปลดผิดที่ไปปลดแต่ที่ว่าสิ่งที่เราต้องการปรารถนาว่าสิ่งนั้นเป็นทุกข์ เพราะอะไร? เพราะใจเราไปหมายพอใจเราส่งออกไปหมายความว่าสิ่งนี้เป็นทุกข์ของเรา สิ่งนี้เป็นทุกข์ของเรา

มันไม่มีอะไรเลย สิ่งนั้นมันเป็นเหตุปัจจัยเท่านั้นเอง แต่หัวใจเป็นทุกข์ เห็นใหม่ คุณติเวลาเราใส่บาตรกัน นี่เรากลับร่างกายสกปรก ทุกคนต้องกลับร่างกายเราสกปรก จะต้องดูแลร่างกายอย่างเดียวเลย ร่างกายสกปรกนะ แต่ไม่เคยดูหัวใจสกปรกเลย ถ้าหัวใจสกปรกนะมันทำอะไรไม่ได้เลย ถ้าหัวใจสะอาดนะ ร่างกายสกปรกมันออกมาจากใจไป ออกมาจากใจมันมีความมุ่งหมาย มันเห็นคุณประโยชน์ของใจ ทำสิ่งใดๆ ก็ได้

นี่เวลาตอนนี้ในทางการแพทย์เขาถึงบอกเลย คนเราเจ็บไข้ได้ป่วยเพราะไม่ได้ออกกำลังกาย ต้องออกกำลังกายกันนะ ถ้าออกกำลังกายร่างกายจะแข็งแรง ความเจ็บไข้ได้ป่วยนี้จะไม่ค่อยมีถ้าออกกำลังกาย แต่ในศาสนาจะออกกำลังกายใจ เจริญกรรม เห็นใหม่ เราเจริญกรรมออกกำลังกายนี้แหละ แต่เรื่องของหัวใจ แต่ถ้าเราเดิน

คุณติโลกเขาเดินกัน เขาไปทำงานกัน เขาวิ่งแข่งกีฬากัน เขาวิ่งกัน เขาเดินชนกัน เขาเดินเพื่ออะไร? เดินเพื่อเอาเหรียญทอง แต่ถ้าเราเพื่อใจของเรา เราเดินเจริญกรรม เหนือไหล่โคลย้อยเลยนะ แต่หัวใจเวลาความคิดมันออกไป ความคิดมันออกมา แล้วมีสติสัมปชัญญะ มีสติสัมปชัญญะเข้าไปดูความคิดของเรา ความคิดที่มันเกิดกับเรา ความคิดที่มันเกิดมา สิ่งนี้มันเผาผลาญเรา

นี่ออกกำลังใจ กำลังใจคือมันพัฒนาของมันไป จิตที่มันอ่อนแอ จิตที่มันไม่เห็นคุณค่า จิตที่มันลุ่มลุกคลุกกลาน จิตที่มันเศร้าหมอง จิตที่มันมีความทุกข์ในหัวใจ พอมันให้สิ่งที่เป็นพิษ

สิ่งที่มันหมักหมมในหัวใจมันคลายตัวออก มันคลายตัวออกไป นี่หัวใจมันออกกำลังใจ ใจมันจะ ยืนตัวของมันขึ้นมา ใจมันจะเข้าใจตัวมันเองขึ้นมา อ้อ.. เราบ้าคนเดียว

นี่จริงๆ นะ เวลาใครภาวนาเข้าไปแล้ว โง่.. ทำไมโง่อย่างนี้? ทำไมหัวใจโง่อย่างนี้ เราไป จับสิ่งที่ผิดหมดเลย เราไปคาดหมายสิ่งที่ผิดหมดเลย มันเป็นปัจจัยเครื่องอาศัยนะว่าจะไม่เป็น ความจำเป็น ทำไมองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกปัจจัย ๔ ละ? ปัจจัย ๔ เครื่องอยู่อาศัยนี้ ปัจจัย ๔ การดำรงชีวิตมันต้องอาศัย แต่คำว่าอาศัยกับความจริงมันต่างกันนะ

คำว่าอาศัย คุณถ้าเรามีอาหารการกินเราก็กินของเราเพื่อดำรงชีวิต ถ้าไม่มีอาหารเราก็กอด เอา แต่ชีวิตเราก็กินไม่ถึงกับตาย มันเป็นมือนี่ขาดแคลน มือต่อไปจะมี เห็นใหม่ ปัจจัย ปัจจัยเครื่อง อาศัย มันขาดแคลนบ้าง มันสมบูรณ์บ้าง มันไม่มีอะไรสมบูรณ์ตลอดไปหรอก มันก็เป็นสภาวะ แบบนั้นแหละ แต่หัวใจ คุณก็ออกซิเจน เห็นใหม่ หายใจขาดไม่ได้เลย ถ้าขาด ชีวิตนี้ขาดนะ

นี่เรื่องของความรู้สึกขาดไม่ได้เลย เวลาเราภาวนากัน เห็นเราออกไปจากกาย เห็นจิต ออกไปจากกาย เห็นจิตยืนอยู่กลับเข้ามา มันมีกระแสกลับมาที่ตัวจิต ภาพอยู่ที่นี้ สถานะของที่ตั้ง มันอยู่ที่กลางหัวอกนี้ นี่ตัวจิตอยู่ที่นี้ อาการของใจมันออกไป อาการของใจ ฟังสิ อาการของ ความเห็น อาการของใจออกไป ไม่ใช่ตัวใจออกไปนะ ถ้าตัวใจเคลื่อนออกไปนี่มันตาย เวลาเรา ออกจากกาย ใจเคลื่อนออกจากกายไปนี่มันตาย แต่นี่อาการของใจ คุณก็คิด คุณความคิดเราสิ เรา คิดถึงที่ไหนก็ได้ ความคิดออกไป

นี่ก็เหมือนกัน เราออกไปข้างนอก มันย้อนกลับมาเห็นจากภายใน ย้อนกลับมาๆ เราก็คิดว่าใจเราออกไป เห็นใหม่ นี่มันโง่ขนาดนั้น โง่ไม่รู้ว่าจะอะไรเป็นใจ อะไรเป็นอาการของใจ สิ่งที่ เห็นนี่อาการของใจทั้งนั้นแหละ เวลามันออกไปจากภายนอก แต่ตัวจิตมันอยู่ที่นี้ เพราะถ้ามัน ออกไปพลังงานมันต้องไม่มีสิ คุณก็คนตาย เห็นใหม่ ซากศพ เวลาจิตมันเคลื่อนออกไปนะ นี่ชีพ- จรไม่ทำงานแล้ว ร่างกายเริ่มม่านตาปิด หมดสภาพหมดเลย พอหมดสภาพขึ้นไป นี่สิ่งที่คำว่า สภาพมันอยู่ที่ไหนล่ะ? เวลาพระสารีบุตร เห็นใหม่

“ชีวิตนี่คืออะไร?”

“ชีวิตนี่คือตัวพลังงาน ชีวิตนี่คือไออุ่น ชีวิตนี่คือตัวจิต ตัวไออุ่น”

“ไออุ่นตั้งอยู่บนอะไร?”

“ตั้งอยู่บนกาลเวลา อยู่บนอายุ อยู่บนการสืบต่อ ถ้าไม่มีการสืบต่อ จิตนี้มันหลุดออกไป นี่ชีวิตตายตรงนี่”

นี่ชีวิตของมนุษย์นะ แต่ถ้าชีวิตตัวจิตไม่ใช่เป็นอย่างนั้น ชีวิตตัวจิตมันเคลื่อนไปไหนก็แล้วแต่ มันพร้อมอยู่เสมอไปไง นี่ผู้ที่ภาวนาเข้าไปเจอ เห็นตัวจิตตัวนี้ไง ถ้าตัวนี้ นี่กำลังใจ เราออกกำลังใจกัน ถ้าเราไม่เคลื่อนไหว การสละทานให้ใจมันเคลื่อนไหว เพราะอะไร? เพราะสิ่งนี้เราใช้มีอะนะ นี่เรานึกเอาบอกอยากทำบุญ แล้วนึกให้ของลอยไปใส่บาตรพระ เป็นไปได้ไหมล่ะ?

เราอยากทำบุญ มันต้องขับเคลื่อนไปให้ร่างกายมันแสวงหาสิ่งที่เราอยากทำบุญมาก่อน แล้วทำบุญเราถึงสละออกไป นี่มันเนื่องด้วยกาย ของเนื่องด้วยกาย คุณพระรับพระเคน เห็นไหม ถ้าเป็นอุบาสิกา รับด้วยผ้า เนื่องด้วยกาย แต่ถ้าเราปล่อยผ้ามา เนื่องด้วยกาย ของเนื่องด้วยกาย นี่ของเนื่องด้วยกายกับใจมันอยู่ด้วยกัน กายกับใจอยู่ด้วยกัน ชีวิตถึงสืบต่อ ถ้าจิตมันออกจากร่างนี้ไป แล้วขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ โอกาส เห็นไหม เราจะฝึกกำลังใจได้ตรงนี่ไง

ถ้าโอกาสมันตายไปแล้ว พอตายปั๊บมันเปลี่ยนนะ ในปัจจุบันนี้เป็นนาย ก. นาย ก. นะ เวลาจิตมันออกจากร่างไป มันเปลี่ยนทันทีเลย มันเปลี่ยนทันทีเพราะอะไร? เพราะมันออกไปแล้ว มันเป็นสัมภเวสี มันเป็นอะไรก็แล้วแต่ นี่สัมภเวสียังเห็นนะ คุณจิตเวลาจิตออกจากร่างไป มันจะเห็นว่าเรานอนอยู่นั่น เราออกมาแล้ว เห็นคนแยกไปเลย สื่อเขาไม่ได้แล้ว มันคนละมิติแล้ว สื่อกับมนุษย์ไม่ได้แล้ว เพราะมนุษย์เป็นมนุษย์ จิตนี้ออกไป จิตนี้ไม่มีร่างกายที่จะสื่อกับเขาอีกแล้ว พอสื่อกับเขาไม่ได้ นี่เป็นสัมภเวสีถ้ายังไม่ได้ไปเกิด

เกิดเป็นสัมภเวสี คำว่าสัมภเวสีเป็นจิตใจ จิตที่จะไปเกิดอีก แต่ถ้ามีบุญกุศล เห็นไหม เกิดเป็นเทวดาเลย เป็นเทวดาแล้วเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉานเลย เกิดในครรภ์ต่อไปเลย หลุดออกจากนี้ไป มันก็เกิดเลย พอเกิดเลยมันได้สถานะใหม่ ถ้าออกมา ถ้าคลอดออกมา จากนาย ก. ก็เป็นนาย ข. เป็นนาย ค. เป็นนาย ง. นี่มันเป็นไปเรื่อยๆ ใจ พอเป็นไปเรื่อยๆ ความรู้สึกความนึกคิดมันได้สิ่งแวดล้อมใหม่ เป็นสถานะใหม่ คนใหม่ ความคิดอันเดิมนี้มันจะสืบต่อไหม?

การฝึกฝนอันนี้เป็นจริตนิตย ถ้าเป็นจริตนิตยมันจะสืบต่อได้ สืบต่อ คุณติคุณพระโพธิสัตว์ เห็นไหม พระเวสสันดร จากพระเวสสันดรเกิดมาอีกทีหนึ่งก็เป็นเจ้าชายสิทธัตถะ เจ้าชายสิทธัตถะนี่เกิดต่อไป เพราะอะไร? เพราะมันสืบต่อๆ มันความดีหนุนความดีไง ถ้าความชั่วหนุนความชั่ว เราคิดสิ่งใดจะขัดดอกขัดใจเราไปตลอด

สิ่งสภาวะแบบนี้ นี่บอกว่ามันไม่มี ตายแล้วสูญ ตายแล้วสูญนั่นเป็นคาถาหมาย ถ้าเป็นความจริงนะ มันตายแล้ว สิ่งที่ตายแล้วเกิด ตายแล้วเกิดเพราะอะไร? เพราะเราไม่ได้วิปัสสนา ถ้าวิปัสสนาเข้าไปมันจะเห็นการเลาะออกไป การเลาะออกไปของเชื้อไข นี่เวลาแสดงธรรม ธรรมนี่คืออะไร? ธรรมนี่คือความรู้สึกที่อยู่ข้างๆ ตัวเรานี้แหละ แต่เราคาดหมายไม่ถึง ธรรมนี่ไม่ใช่ว่าอยู่บนสุดยอดคนนะ อยู่บนสวรรค์ อยู่บนพรหม อยู่นี้โอ๊ย! สูงมาก สูงส่งมาก สูงส่งมากด้วยความรู้สึกนะ แต่ถ้าสมบัติของมัน สิ่งที่ยึดติดของมันคือกลางหัวใจของเรานี่ไง

คุณิเวลาความลึกของทะเล ความลึกของมหาสมุทรเขาวัดได้ เขาคำนวณได้ แต่ความลึกของใจ เวลาใจมันลึกมันตื้นต่างกัน คนลึก คนตื้น ถ้าคนตื้น สิ่งใดกระทบมันแสดงออก ถ้าคนลึก สิ่งใดมันไม่ค่อยแสดงออก แต่จะลึกจะตื้นขนาดไหน ลึกขนาดไหนกิเลสมันอยู่ตรงนั้น เวลาจิตเป็นสมาธิก็เหมือนกัน เวลาถ้ามันเป็นความสงบโดยปกติ สงบเฉยๆ เข้ามา เหมือนเราแบกของหนักไว้ แล้ววางของหนักนั้นจิตมันก็สงบเข้ามา แต่ถ้ามันแบกของหนักด้วย จิตมันลึก เห็นไหม เวลามันลงเข้าไปมันจะลงไปแนวลึก มันจะวบเข้าไปในสิ่งที่ลึก จิตที่ตื้น จิตต่างๆ

นี่มันเป็นจิตเป็นนิสัยทั้งนั้นแหละ ของใครลึก ของใครตื้น เห็นไหม คุณิครูบาอาจารย์ ท่านบอกน้ำ เราขุดน้ำ บ่อน้ำตื้น บ่อน้ำลึก น้ำใครลึกขุดไปต้องเจอน้ำทั้งนั้น แต่ลึกหรือตื้นต่างกันเท่านั้นเอง ความเป็นสมาธิก็เหมือนกัน การวิปัสสนาก็เหมือนกัน การวิปัสสนา ถ้าจิตมันลึกเข้าไปขนาดไหน มันต้องเข้าไปถึงตัวเชื้อ เข้าไปถึงตัวภวาสวะ เข้าไปถึงตัวต้นเหตุ ตัวต้นเหตุคือความหลงผิดของใจ ใจมันหลงผิดนะ สักกายทิฏฐิความเห็นผิด

ความเห็นผิดนะ นี่ที่เห็นออกมาเป็นสมมุติเห็นผิดหมดเลย เห็นโดยสมมุติ จริงโดยตามสมมุติ ถ้าเราศึกษาธรรมกันมา เราศึกษาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นบัญญัติ สมมุติบัญญัติ สมมุติบัญญัติเราก็คือเป็นสมมุติๆ สมมุติมันเป็นจริงตามสมมุติ ก็สมมุติซ้อนสมมุติไ้ว่าสิ่งนี้เป็นสมมุติ เราว่าสมมุติ แล้วคำพูดเราก็คือเป็นสมมุติ ความรู้สึกเราก็คือเป็นสมมุติ สมมุติก็ซ้อนสมมุติเข้าไป ก็เลยกลายเป็นสมมุติ กลายเป็นการลูปคล่าไป มันก็เป็นเรื่องของโลกๆ แต่ถ้าเราทำ ความสงบของใจเข้ามา ใจมันสงบเข้ามาก่อน

นี่จิตจากที่มันเป็นอนิจจัง จิตที่มันเคลื่อนไหว จิตที่มันไม่มีพลังงาน มันทรงตัวของมันได้ นี่ออกกำลังใจ ถ้าใจมีกำลังขึ้นมา มันเป็นตัวของมันเองแล้ว ถ้าตัวของมันเองนะ ถึงจะเป็นสมมุติ เพราะมันเป็นอนิจจังอยู่ แล้วค่อยย้อนไปวิปัสสนา วิปัสสนา นี่สิ่งที่เข้าไปชำระความ

ละเอียดจากภายใน นี่ความสะอาดของใจมันทำอย่างไร เวลาร่างกายสกปรก เราทำความสะอาดขนาดไหนมันก็สกปรกแต่ผิวภายนอก เพราะสิ่งที่หมักหมมอยู่ในใต้ผิวหนังนี้มันขับออกมาเป็นจี้เหงื่อจี้ไคลตลอดไป

จิตเวลาทำความสะอาดของใจเข้ามา จิตเดิมแท้จะสว่างไสว จะส่องไสขนาดไหน ฟ่องใส นั้นแหละมันเป็นตัวสกปรกของใจ ความส่องใสนี้เป็นความสกปรกของใจ เพราะไอ้ที่ส่องใสคู่กับเศร้าหมอง ความส่องใสมันก็มีคู่ความอับเฉา นี่เวลาอับเฉา เศร้าหมอง ความวิตกกังวล ความจิตเครียด มันอยู่ตรงนี้หมดเลย แล้วจิตมันเข้าไปส่องใส เห็นใหม่ มันก็ทำความสะอาดได้ชั่วคราวเท่านั้นเอง แต่ถ้าเราวิปัสสนาเข้าไป ความสะอาดอันนี้ นี่จิตเดิมแท้ที่ส่องใส จิตเดิมแท้ที่ข้ามพ้นอุปกิเลส

วิปัสสนุกิเลส ความส่องใส โอกาสความสว่างไสวเป็นวิปัสสนุกิเลส กิเลสอันละเอียดไฉนมันเป็นความสกปรกจากภายใน เห็นใหม่ นี่ที่ว่าจิตสะอาดๆ สะอาดโดยสัมมาสมาธิอย่างหนึ่งนะ ถ้าสะอาดโดยปัญญา ปัญญามันจะใคร่ครวญเข้าไปทำความสะอาดอันนี้ ถ้าเห็นความสะอาดอย่างนี้เข้าไป เป็นขั้นเป็นตอนเข้าไป มันจะเข้าใจเรื่องที่ว่าจิตเกิดแล้วไปไหนไปมา ความเห็นผิด สักกายทิฏฐิมาจากไหน? ถ้าผิดมันผิดไปจากไหน? ผิดไปจากเรานี้แหละ ผิดไปจากความโง่ในหัวใจนี้แหละ แล้วความโง่ในหัวใจเอาอะไรไปรักษามันล่ะ?

นี่ต้องมีธรรมะอย่างเดียวกัน ธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ว่าลึกๆ นี่กราบธรรมๆ อยู่ มันมีอยู่โดยดั้งเดิม แต่มันเป็นแร่ธาตุอยู่ภายนอก มันเป็นธรรมสาธณะ นี่สภาวะธรรมๆ เป็นธรรมสาธณะ สาธณะนี้เราใช้ประโยชน์ไป ถนนหนทาง สิ่งที่เป็นสาธณูปโภคเป็นสาธณะ เราก็มีสิทธิใช้ ธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า วัฒนธรรมของชาวพุทธ วัฒนธรรมรองรับ

นี่ศาสนาพุทธๆ ศาสนาพุทธอยู่ที่ไหน? ศาสนาพุทธต้องมีศีล สมาธิ ปัญญา ทาน ศีลภาวนา นี่คือวัฒนธรรมของชาวพุทธ ชาวพุทธได้ทำบุญกุศลกัน ชาวพุทธได้สละทานกัน ชาวพุทธได้ถือศีลกัน ชาวพุทธได้ฟังธรรมกัน เห็นใหม่ นี่วัฒนธรรม วัฒนธรรมจากภายนอก แล้วถ้ามันย้อนกลับเข้ามา เวลามันทวนกระแสเข้าไปล่ะ? วัฒนธรรมมันเป็นสมบัติสาธณะที่มันยังไม่ได้เป็นสมบัติของเรา แต่เราอยู่กับสาธณะ นี่ปลาอยู่กับน้ำ ถ้าน้ำสะอาดปลาก็มีความสุข มีความเจริญ ถ้าน้ำสกปรก น้ำมีสารพิษ ปลาที่จะลอยตาย

วัฒนธรรมทำให้เป็นประโยชน์ ทำให้เป็นคุณงามความดี สิ่งนี้มันก็เป็นเหมือนเราอยู่ใน
น้ำนั้น เป็นสมบัติสาธารณะ แล้วสมบัติของเราล่ะ? เราสละทานออกไปเป็นสมบัติของเรา เวลา
เรารื่นริงไหม? เราอาจหาญไหม? เรามีความสุขไหม? คุณิเราเห็นสมณะ มาวัดมาวานี้วัดใจของ
ตัว ใจมันถึงมีความชุ่มชื้นไหม? มีความพอใจไหม?

นี่บุญมันเกิดตรงนี้ไง ถ้าบุญมันเกิดตรงนี้ เราพอใจ เรามีความสุขกับเรา เราพอใจ เราได้
ทำบุญกุศล นี่เราจะมีหลักของใจ ถ้าเราไม่ทำบุญกุศล ใจของเรามันว้าเหว่ ใจของเราไม่มีที่พึ่ง
ใจของเรามันเศร้าหมอง ใจของเรามันล้งเลงสย ถ้าเราทำของเรา ทำจนเคยชินขึ้นไป ใจมันมี
ที่ตั้ง มันมีสถานะของมัน เรามีสมบัติของเรา เราได้สละออกไปจากใจของเรา ไครมาหลอกเรา
ไม่ได้หรอก

นี่ว่าเราทำบุญแล้วไม่ได้บุญ ทำอะไรไม่ได้ นี่เรื่องของเขา เราสละออกไปจากมือของเรา
เรานึกสิ่งนี้เป็นทิพย์ สิ่งที่สละมาแล้ว ทำมาแล้ว ๒๐ ปีข้างหน้า นึกเดี๋ยวนี้มันยังสดๆ ร้อนๆ เลย
ของเก็บไว้มันเนาบุญหมดแหละ แต่ถ้ามันสละออกไปแล้ว นี่คงที่อยู่ในหัวใจของเรา มันมีสมบัติ
ของมัน นี่พูดถึงวัฒนธรรมของมัน เป็นสมบัติของเราจากภายใน แล้ววิปัสสนาไป ทำความสงบ
ของใจเข้ามา อ้อ! ความสงบเป็นอย่างนี้ ใจสงบเป็นอย่างนี้ สิ่งที่ว่าว่างๆ ว่างๆ นี่ไม่เชื่อเขาเลย
ว่างๆ เขาพูดออกมาเหมือนไก่ตาแตก

นี่ไก่ตาแตก เวลาไก่ตามันบอด เห็นไหม มันเคี้ยวคว้างของมัน นี่สมาธิที่เคี้ยวคว้าง สมาธิ
ที่ไม่มีหลักมีเกณฑ์ สมาธิที่ไม่มีสติ สมาธิที่จับต้องอะไรไม่ได้ มันเป็นมิจาสมาธิ ถ้าเป็น
สัมมาสมาธิ สมาธิเป็นอย่างนี้ นี่จิตเป็นสภาวะเป็นอย่างนี้ นี่จิตสว่าง ไม่สว่าง เรื่องของอำนาจ
วาสนา อย่าไปตกใจ ใครจะสว่างไสวขนาดไหนก็เรื่องของเขา ถ้าของเราสงบ สงบเฉยๆ ขอให้ม
สติ ขอให้มีความรู้เข้าไป แล้วปัญญามันเกิดขึ้นมา

นี่สมบัติของเรา สมบัติของเราทั้งนั้นเลย นี่มรรคญาณของเรา วิปัสสนาเป็นของเรา เรา
ของเรา สันติปฏิญโก ปัจจัดตั้งในหัวใจของเรา กิเลสแก้ในหัวใจของเรา ธรรมะอยู่ที่นี้ สมบัติ
ประจำตัวเรา นี่กราบธรรมๆ แร่ธาตุจากภายนอก สสาร ความรู้สึก พุทธะจากภายใน แล้วมัน
ทำลายกิเลสออกไปจนพุทธะส่องใส พุทธะส่องใสสะอาดเข้าไปเรื่อยๆ สะอาดเข้าไปเรื่อยๆ ถึง
ที่สุดแล้วต้องทำลายมันหมดนะ

ครูบาอาจารย์ท่านบอก ปล่อยเข้ามาหมดแล้ว ว่างหมดเลยนะ จิตนี้มันทำไมมหัศจรรย์ขนาดนี้นัก? ทำไมมันมีความมหัศจรรย์ มันเว้งว้างไปหมด ไอ้ตัวเว้งว้างนี้ไอ้กองจี้ควาย ไอ้ตัวว้างๆ ไอ้ตัวที่ว้าง นี่สิ่งที่มันจากภายใน แล้วว่าว้างๆ ว้างๆ มันพุดกันไป มันเป็นภาษาสมมุติ นะ ครูบาอาจารย์ที่ท่านสิ้นกิเลสแล้ว เวลาท่านบอกว้างมันเป็นความสมมุติ แต่ท่านไม่ได้พูดว่าว้าง แล้วจิตไปอยู่ที่ว้างนั้นหรือ ท่านพุดถึงความว้างที่มันรู้กัน

แต่พวกเราว่าว้าง ต้องเราไปจับอยู่ที่ว้างเราถึงว่าว้าง เราถึงพุดคำว่าว้างได้ ถ้าไม่มีที่ว้าง เราจะเอาอะไรมาพุดว่าว้าง เราจะพุดมาเฉยๆ อ้าปากขึ้นมาเฉยๆ เราจะเอาอะไรมาเป็นสมมุติล่ะ? ก็ว่าว้างกันไป ก็ไปยึดไอ้ตรงนั้นอีก แต่ของครูบาอาจารย์ท่านไม่ยึดอย่างนั้น แต่มันเป็นการสื่อความหมาย สมมุติบัญญัติใจ ธมฺมสากัจฉา เอตมฺมงฺกลมุตฺตมํ การสนทนาธรรมเป็นมงคลอย่างยิ่ง มีความสุขอย่างยิ่ง เห็นไหม

เราออกกำลังใจกัน เราวิปัสสนากัน เราหาจุดยืนของเรา ทุกข์ประจำโลกนะ อริยสัจเป็นความจริง ชีวิตเป็นอย่างนี้ เราอยู่กับมันแล้วอย่าไปยึดมัน อยู่กับมันนะ รักษามันไป ใจเป็นอย่างนี้ แล้วรักษาอนาคต อนาคตนะ ไปขอให้ไปดี ทำขอให้ทำดี ถ้ามีความดีในหัวใจ ถ้าปัจจุบันสุคติ เห็นไหม ปัจจุบันปกติ แล้วมันจะไปไหนล่ะ? มันก็ไปสิ่งที่ดีๆ ทั้งนั้นแหละ ปัจจุบันดีนรรณ ปัจจุบันหัวใจมันว่าแห่ว นี่มันก็เศร้าหมอง คอตกอย่างนี้แหละ เราต้องแก้เดี๋ยวนี้แหละ แก้ใจชะเดี๋ยวนี้ แล้วเราจะไม่ต้องเป็นทาสกับมัน เอวัง